

AZ ETIKA TANÍTÁSA KÖZOKTATÁSUNK RENDSZERÉBEN.

— Előadás a Magyar Pædagogiai Társaságban 1918 márc. 16-án. —

Ha mélyebben vizsgáljuk nemzetünk belső életét a legújabb időben, azt hiszem, mindnyájunk előtt nyilvánvalóvá lesz egy sajátos tény, melyet röviden így szeretnék formulálni: intézményeink folytonosan jobbak, célszerűbbek, használhatóbbak lesznek, de az egyes emberek általában véve kevésbé jók, kevésbé nemesek, kevésbé erkölcsöseks, mint azelőtt voltak. S az egyes emberek erkölcsi hiányai illuzóriussá teszik, megsemmisítik vagy legalább is nagyon csökkentik a javult intézmények hatását. Nemcsak a világháború idejére vonatkozik e megállapítás, hanem már a háborút megelőző évtizedekre is. A háború vörös fénye csak erősen rávilágított egész életünkre és mindaz a vihar, mely vele járt, jobban felfedte az élet mélységeit és meztelenségeit. S e szörnyű világosság mellett néha kétségbeejtőnek látjuk embertársaink cselekvését, erkölcsét, gondolkodását. A haszonlesés, az önzés, a durvaság, az élvezethajhászás, a fényűzés, a kötelességmulasztás, a törvénymegkerülés, a becsülettiprás; a hűtlenség, a hazugság olyan példáit és olyan nagy tömegben látjuk magunk körül, hogy sokszor megdöbben a szivünk és minden hitünket, minden szeretetünket össze kell szednünk, hogy el ne vesztjük az emberiség erkölcsi haladása iránt való reményünket, minden szellemi munkának és mindenekelőtt minden nevelő munkának e legfőbb mozgatóját.

Vannak egész nagy területei a nemzeti életnek, melyek iránt egészen eltűnt a köztisztelet és közbizalom, és nem tudok szomorúbbat, mintha a nemzeti élet valamely ágáról, melynek jelentősége mélyen belenyúl minden ember mindennapi életébe, azt halljuk hangoztatni, hogy azon a téren nincs etika vagy megszűnik minden etika, ott csak bellum omnium contra omnes van, és hasonlókat. S nem hangzik-e ez folytonos egyértelmű kórusban a fülünkbe? S nincs-e a szörnyű panaszoknak minden elhamarkodott általánosításuk mellett sokban igazuk? Erkölcsi vakságban szenvedő, rút ösztönöknek engedő, önző,

kapzsi, nyereszkedő, kíméletlen emberek, tudom, mindig voltak. Nem erről beszélek. Hanem arról, hogy az erkölcsi hiányok most mintha nemcsak az emberek szenvedélyeiben és akaratuk gyarlóságában volnának, hanem egyenesen erkölcsi felfogásukban, erkölcsi elveikben. Mintha a körülöttünk élő emberek nagy része nemcsak azért vétkeznék, mert akaratuk nem elég erős arra, hogy erkölcsi elvek szerint éljen, hanem azért, mert nem is tudja, hogy mi az, ami erkölcsileg meg van engedve. Megengedettnek, helyesnek, okosnak tartanak, állítólagos természeti, közgazdasági és egyéb társadalmi törvényekből folyónak mondanak olyant, ami egészen bizonyosan erkölcstelen, aljas és megvetendő. S az ilyen felfogás, az ilyen egyetemes vagy legalább is a nemzeti élet egész nagy területeire, a nemzeti munka egész ágaira kiterjedő erkölcsi betegség nem lehet csak három vagy négy év pusztításának eredménye. Itt mélyen rejlő hiányokról van szó, melyeket, mint mondtam, az utolsó évek iszonyú orkánja csak feltárt, de elő nem idézhetett. Visszafojtott szenvedélyek előtörhetnek rohamosan, gyenge akaratok megboltonhatnak könnyen, ingatók jellemek elveszítik egyensúlyukat rövidesen, de helytelen erkölcsi elméletek, ártalmas világnézetek, alacsonyrendű közfelfogások nem születhetnek egy pár év alatt. Ez a körülöttünk folyó és piszkos hullámaival bennünket sokszor elborító élet a maga erkölcsnélküliségével, a maga sivár, ösztönös amoralitásával, mely még rosszabb a tudatos immoralitásnál, ismétlem, nem a háború eredménye, hanem régen lényező kórság. Hogyan jött létre, mi okozta, sokkal mélyebb, sokkal bizonyódottabb társadalmi probléma, mintsem megoldását csak megkísérteni is merném, de ilyen kísérlet, ha mennék is vele megpróbálkozni, nem is tartozik a Pädagogiai Társaság fóruma elé.

A háborúnak minden gyötrelme, minden kára mellett egyik érdeme lesz, hogy a nemzeti élet egész ágainak erkölcsi fogyatékosságait rettenetes voltukban feltárta és nyilvánvalóvá tette, hogy a nemzet széles rétegei erkölcsi dolgokban tudás nélkül valók. Az emberek millióiban nincs meg a tudás, még pedig az élet fontos mindennapi teendőire nézve, hogy erkölcsileg mi szabad és mi nem szabad. S intézményeink, törvényeink, szervezeteink hiába sokasodnak évről-évre, hiába tökéletesednek, hiába finomodnak, ha az emberek, az egyének erkölcsi nézeteikben, erkölcsi elveikben, erkölcsi tudásukban, alacsony fokon állanak,

Az a felfogás ugyan, hogy a helyes erkölcsi belátás, a helyes etikai tudás egymagában már helyes erkölcsi cselekvésre is vezet, bizonyára nem felel meg a valóságnak, de viszont az is bizonyos, hogy erkölcsi tájékozódás, erkölcsi eligazodás, etikai tudás nélkül nincs és nem is lehet erkölcsös cselekvés. Csak érzés vagy csak ösztön

eredménye nem lehet és nem lehetett a mainál egyszerűbb és egységesebb erkölcsi világban sem, annál kevésbé a maiban nagy komplikáltságával és differenciáltságával.

S ezt az etikai tudást, ezt az etikai eligazodást nem adja meg köznevelésünk kellő mértékben és kellő formában sokágú rendszerének egyik részében, egyik fókán sem.

Tanításunk természetesen mostanáig sem volt egészen etikai oktatás vagy éppenséggel etikai tartalom nélkül. Hit- és erkölctan szerepel népiskoláink, polgári iskoláink, középiskoláink, kereskedelmi és ipariskoláink tantervében, etikai kollégiumok vannak egyetemünk hittudományi és bölcsészeti karain. Iskoláink irodalmi és történelmi oktatása szintén nem lehet el és nincs is alkalmoszerű etikai elemek nélkül és erkölcsi vonatkozásokkal telve van az iskolai munka egyéb részeiben is, arról nem is szólva, hogy rendtartás, fegyelmezés, az iskolai közös élet, a tanítók példája és bánásmódja nagy nevelő hatással vannak a növendékek erkölcsiségére. De mindezt nem tartom elegendőnek nemzetünk etikai műveltségének emelésére.

Hogy az utóbb említett tényezők, rendtartás, fegyelmezés, az iskolai élet közössége, példa stb., minden jelentőségük mellett etikai tudást nem adhatnak, azt bővebben fejtegetni nem kell. Az irodalmi és történelmi oktatás is csak felkelthet és nevelhet bizonyos erkölcsi érzületet a gyermekek lelkében, felhívhatja figyelmüket az egyén és a közösség viszonyában megnyilatkozó erkölcsi eszmékre, és ezt mindig meg is kell tennie, ha igazán nevelő-oktatás akar lenni, de a mindennapi élet ágas-bogas útjain eligazító, annak teendőit és kötelességeit tüzetesen megvilágító vademekumot nem adhat. A hittannal együtt tanított erkölctannak is más a feladata. Nagy és fontos feladat ez és hadd teljesítse a hittani oktatás tovább is minél nemesebb, minél intenzívebb módon ezt a feladatot. Aki komoly szemmel nézi jelenkorunk életét, csak egész lelkével kívánhatja, hogy e feladat végzése minél eredményesebb legyen. Csak hadd tisztítsa tovább is a hit tüze a gyermek lelkét minden hozzátapadó salaktól, hadd emelje ki a por és szenny világából, mely környezi, horgonyozza el erősen az erkölcsrontó vészek és viharok ellen, szabadítsa meg az erkölcsi kicsinyesség és korlátoltság békóitól, oltsa a gyermek szívébe továbbra is a szentírás igéivel a felebaráti szeretetet, szentelje meg számára a közönségest és jelentéktelent, emelje fel szemét a véges, nyomasztó, aggasztó céloktól a végtelenhez, — tegyen mindent, amit tehet: hatékony munkájára ma jobban van szükségünk, mint valaha.

De a hittani oktatással velejáró erkölctani oktatás minden jelentősége mellett nem lehet elegendő. Hiánya már az is, hogy a dolog természeténél fogva rendszeresen nem az egész osztálynak szóló közös

tanítás. Ami ugyanis az iskolában nem közös tanítás, az könnyen kapja a partikulárisnak, a rendkívülinek, a sajátosnak, legjobb esetben az ünnepinek a színét. Már pedig annak az etikai oktatásnak, mely az emberek mindennapi életét, teendőit, egymással való érintkezését van hivatva szabályozni, a közösségnek, az általánosságnak, a mindenkire nézve egyformán kötelezőnek, a mindennapi, folytonos érvényességnek jellegét kell mutatnia.

Ezen, hogy úgy mondjam, formális hiányon kívül van a hittani oktatással kapcsolatos erkölcsstani oktatásnak éppen vallásos jellegénél fogva tartalmi hiánya is. Felemeli ugyan a növendéket egy tisztább, magasztosabb, szentebb atmoszférába és evvel igen nagy feladatot teljesít, mert fogékonytá, érzékennyé teszi a gyermek lelkét az erkölcsi tanítás iránt, de magát a részletmunkát, a mindennapi élet terén való eligazítást, a mindennapi cselekvés normáinak megállapítását nem adhatja.

De egyébiránt is, akármennyit tehet és tesz is a hitoktatás a növendékek erkölcsi nemesítésére: egy a vallástól független etikai tanításra szükség van azért is, mert van a vallástól független, autonóm, a vallás szankciója nélkül érvényes erkölcsiség is. Annyi bizonyos, — legalább előttem, — hogy igazi vallásosság nélkül nincs tökéletes nincs nagyszabású, nincs mély élet, de nem lehet kétséges, hogy nélküle, tőle függetlenül is van erkölcsös élet. S ha valaki oly boldogtalan, vagy ha valaki oly sekélyes, oly szegény lelkű, hogy vallásos érzés nélkül is meg tud lenni, azért még mindig lehet erkölcsös, azaz még mindig kell erkölcsösnek lennie.

Maradjon meg tehát a vallásoktatás, amint ma van, vagyis inkább legyen még mélyebb, még nemesebb, még hathatósabb, mint amilyen ma, de melléje lépjen egy közös, egy világi, egy tüzetes etikai oktatás. Melléje lépjen az alsó- és középfokú iskolákban és kövesse a főiskolai oktatás minden ágában. Azaz teremtsük meg a külön etikai oktatást köznevelésünk rendszerének minden részében, minden fokán, minden intézményében: népiskoláinkban, középiskoláinkban, szakiskoláinkban, főiskoláinkon, azaz főiskoláink minden fajában és karában.

Nézzünk gyorsan végig ez iskolanemeken az etika tanítása szempontjából.

A népiskola folytathat, mint eddig tette, a beszéd- és értelemgyakorlatokkal, majd az olvasmányokkal kapcsolatban egy primitív etikai oktatást, de mielőtt tanítványait elbocsátja, legkésőbbben a hatodik osztályban, szükség van egy összefüggő etikai kurzusra, esetleg a mai «polgári jogok és kötelességek» c. tantárgy kibővítésével, mely részletesen tájékoztassa a népiskolából kikerülő ifjúságot, hogy miképpen kell élnie otthon a családban, miképpen kell érintkeznie fele-

barátaival és különösen miképpen kell eljárnia a gazdasági életben mint termelőnek, mint eladónak, mint vevőnek, mint cselédnek és munkásnak, illetőleg mint gazdának és munkaadónak, hogy nemes, etikai értékű életet éljen. Necsak törvényekre és rendeletekre figyelmeztessék, melyeknek áthágása kézzelfogható büntetéssel jár, hanem erkölcsi értékekre és mértékekre, a kötelesség és a lelkiismeret parancsára. S nem kell attól tartani, hogy a fiatal lelkek még nem értek meg ily tanításra, csak meg kell találni a megfelelő hangot, csak tudni kell a gyermekek nyelvén beszélni és ebből igen érthető és igen hathatós oktatás lesz. Az ismétlőtanítás folyamán és mindenestre a végén szintén kell időt és módot találni egy összefoglaló etikai tanításra, mely a gazdasági élettel már közvetlenül érintkező, bizonyos kezdetleges élettapasztalatokra szert tett ifjúságot megismerteti a gyakorlati élet etikai követelményeivel.

Egy megfelelő etikai kurzusra lesz szükség a polgári iskola negyedik, esetleg hatodik osztályában, mely végigmenve a gyakorlati élet minden fontosabb viszonyán, de különösen a mezőgazdasági és ipari tevékenység legjelentősebb mozzanatain, kifejti az etikailag helyes eljárás normáit.

A középiskola mindig érezte egy összefoglaló etikai tanítás hiányát. Utasításaink mindig megemlékeztek róla, mintegy jelezve a resignációval való belenyugvást abba, hogy a hittani oktatás egy-magában végezze az összefüggő etikai tanítás feladatait is. A középiskola nem lehet el továbbra is külön etikai oktatás nélkül. Ha egyéb módon nem lehetne róla gondoskodni, szaporítani kell a filozófiai propædeutikára fordított órák számát és a pszichológia és logika mellé az etikát is felvenni a filozófiai tanítás anyagába.

Igen fontos az etika tanításának felvétele gazdasági természetű szakiskoláinkba, nevezetesen kereskedelmi iskoláinkba, ipariskoláinkba és mezőgazdasági intézeteinkbe. Semmi kétségem aziránt, hogy a háború utáni nemzeti megújulásunk egyik legfontosabb alkotórésze gazdasági életünk etizálása kell hogy legyen. A nemzeti életnek e fontos funkciója nem maradhat tovább a legnyersebb egoisztikus ösztönök és törekvések mezeje. Nem lehetnek benne, mint eddig, majdnem kizárólag magángazdasági érdekek, az egyének nyerészkedésének és vagyonosodásának, illetőleg élvezetkeresésének és fényűzésének céljai az egyedül irányadók, de még nem is az uralkodók. A nyersanyag-termelés, az ipari munka, az adás-vevés, a fogyasztás mind a mainál sokkal fokozottabb mértékben erkölcsi szempontok, a nemzet egészségének, a köznek szükségleteitől irányított célok uralma alá kell hogy jusson. Az ú. n. gazdasági törvények, melyeknek kényszerűségét túlozta elmélet és gyakorlat, erkölcsi törvények hatalmával kell hogy páro-

suljanak. Még kell tanulnia mindenkinek, aki árút elad, hogy a magánnyereség egy bizonyos fokon túl, akármennyire lássék is igazoltnak az ú. n. konjunktura, a kínálat-kereslet törvényei által, erkölcstelen és meg nem engedett valami, hogy a vagyonszerzés egy bizonyos mértéken túl, akármennyire mondják is becsületes munka eredményének, szintén erkölcsellenes, valamint erkölcsellenes és közérdekbe ütköző a mértéktelen fényűzés és pazarlás is. Az életnek, a gyakorlatnak e múlhatatlanul szükséges etizálását kell hogy megelőzze, kísérje és kövesse a gazdasági élet különféle ágaira előkészítő szakiskolák etikai oktatása. A maiaknál összehasonlíthatatlanul nagyobb etikai műveltségű termelőkre, iparosokra és kereskedőkre okvetetlenül szüksége van nemzeti életünknek. S ha az etikai műveltség növekedése még nem is fogja mindjárt maga után vonni a gazdasági élet erkölcsössé válását, annyi mindenestre remélhető, hogy enyhíteni fogja mai nyersségét, mai vadságát, mely nem lehet csak a háború eredménye, hanem melynek gyökerei mélyen benne vannak gazdasági életünk sivár világfelfogásában. Egy erős, hatásos etikai oktatás berendezése kereskedelmi és egyéb gazdasági iskoláinkban a legfontosabb teendőink közé tartozik.

Hogy tanítóképzőintézeteinkben helyet kell juttatni egy beható etikai oktatásnak, az már önmagától ered abból, amit fent a népiskolára vonatkozólag mondtunk, de tüzetes etikai megvilágításra szorul a tanítóképzőintézetben a tanítói hivatás is a maga egészében.

Jelentékenyen emelni és tágitani kell az etika tanításának szerepét egyetemeken is. Az egyetemi oktatás mai berendezése mellett tulajdonképpen csak a theologiai és jogi fakultás hallgatói kötelesek etikával foglalkozni. Ez nem maradhat így tovább. Hogy még tanárjelöltjeink is általában nem kötelesek etikát hallgatni, hogy a pedagógiai vizsga filozófiai része nem terjed ki az etikára: ez mindenestre oly hiány, melyről nem panaszkodhatunk eleget és amelynek megszüntetése közoktatási kormányunk sürgős gondja lehetne. Ez mint részleges intézkedés megelőzhetné tanárképzésünk, illetőleg tanárvizsgálati szabályzatunk általános reformját, és igen rövid időn belül léphetne életbe.¹

¹ Szántszándékkal nem akarom ez alkalommal fejtegetéseimet történeti visszatekintésekkel vagy összehasonlító oldalpillantásokkal támogatni. Úgy érzem, hogyha rámutatnék arra, hogy valamikor a XVIII. század végén már megnyilatkozott nálunk a kívánság ily etikai oktatás iránt, vagy hogy más országokban van ilyesvalami: ez korántsem erősítené álláspontomat. Nem tenné már azért sem, mert azok a kívánságok és azok az intézmények egészen más törekvésekből születtek, mint amilyenek bennünket

Etikai kollégiumot, még pedig egy sajátos tartalmút, kellene az orvostudományi hallgatók részére is tartani. Evvel kapcsolatban hadd legyen szabad rámutatnom arra, hogy különben is az egyetemi etikai kollégiumoknak az általános etikai elmélet mellett az illető hivatások speciális etikai követelményeivel is kellene foglalkozniok, úgyszólván az általános etikának az illető hivatásokra és életpályákra való alkalmazásával.

Helyükön lesznek etikai előadások, esetleg szintén bizonyos speciális színezéssel, a műegyetemen is, valamint mindazokon a különféle technikai, forgalmi és közigazgatási tanfolyamokon, melyek köztisztviselők képzésére szervezve vannak. Etikai műveltség nélkül, az egyénnel a közhöz való viszonyáról, a hivatal és hivatás erkölcsi kellékeiről való elmélkedés és tájékozódás nélkül senkinek sem volna szabad bármilyen közhivatalt elfoglalnia. Ha nem is lehet mindig egy évig vagy egy félévig tartó, beható etikai tanulmányról szó, de legalább néhány előadásra, melyek a legfontosabb pontokat megvilágítják; a *collisio officiorum* leggyakrabban előforduló eseteire ráterelik a figyelmet, okvetetlenül szükség van.

Szóval, hogy a mondottakat röviden összefoglaljam, mind a nevelő iskolának összes nemeiben, mind a szakképzést szolgáló különféle intézetekben és tanfolyamokon szükség van etikai oktatásra, még pedig részben általános, részben alkalmazott etikának, különösen a speciális hivatással kapcsolatos etikának tanítására.

Jól tudom, hogy ennek az oktatásnak berendezése, még ha szükségét általánosan átlátnák is, egyelőre sok nehézségbe ütköznék. Sok nehézség bizonyára abból is eredne, hogy alig van etikai irodalmunk. Azt hiszem, hogy nem túlzok, ha azt mondom, hogy tudományos irodalmunknak ez egyik legszegényebb ága. Népszerű etikai művek

kell hogy vezessenek. Amott régi „aufklärer”, emitt modern egyházellenes mozgalmakról van szó, mindakét esetben a vallásoktatás kiszorítása, illetőleg helyettesítése a cél. Amire pedig én gondolok, az, mint fejtegetésemből világosan kitűnik, a vallásoktatás mellé lépne munkáját kiegészítő segítőtársul. Különben is ilyen a köznevelés belső tartalmára vonatkozó újításokban nem szabad sem saját multunknak egy elszigetelt ténye, sem idegen nemzetek példája után indulnunk. Saját népünk és saját korunk égető szükségleteiből kell hogy fakadjon az újítás szándéka. Jóllehet tehát, mondom, tartózkodni akarok történeti vagy külföldi párhuzamoktól, azt talán mégis szabad ezen a ponton, mikor tanárképzésünket említem, felhozni, hogy a legújabb, 1917-ből való porosz középiskolai tanárvizsgálati szabályzat minden jelöltre nézve kötelezővé teszi a pszichológia, logika és ismeretelmélet mellett az etika alapkérdéseiben való tájékozottságának kimutatását.

vagy egyes hivatások etikai követelményeit fejtegető tanulmányok is csak igen csekély számban találhatók nálunk. Mindez remélhetőleg rövid idő múlva meg fog változni. Némi előjelei e változásnak mintha egyes irodalmi jelenségekben máris mutatkoznának. A nagy erkölcsi krízisek, melyek fenyegetnek, bizonyára etikai irodalmat is fognak teremteni. De különben, ha másképpen nem, a közoktatás szükségletei fogják ezt az irodalmat létesíteni vagy létesülését legalább is előkészíteni. Hiszen a tudomány sok egyéb ágával is így vagyunk. Etikai irodalmunk szegénysége nehézség ugyan az etika tanításának szervezésében, de nem állhatja útját.

Nem lesz könnyű a különféle iskolanemek részére a megfelelő tantervek készítése. Eleinte itt sok keresés és tapogatódzás lesz. Kezdetben talán elég is lesz, ha a tanügyi hatóságok csak nagyjában megjelölik a teendőik irányait és határait. A keretek kitöltése részletekkel sok tekintetben még csak egyéni kezdeményezés dolga lehet. Azt sem lehet eleinte még egész határozottsággal megszabni, hogy mennyiben adjon a tanítás rendszeres elméletet, mennyiben kazuisztikát, mennyire legyen összefüggő előadás, mennyire heurisztikus eljárás, esetleg a Kant-féle morális katekizmus¹ módjára.

Alkalmas tanítóknak és tanároknak is lesz eleinte hiány. Mindenesetre, ahol válogatni lehet a tanítóban, a legműveltebbet, a leglelkesebbet és leglelküismeretesebbet kell kiszemelni az etika tanítására. Az előadó személyisége által is komoly, a tanulók részéről is igen komolynak veendő tanulmánnyá kell az etikát tenni.

De nem folytatom a részletkérdések felsorolását. Nem volt és nem lehet szándékom erre az alkalomra más, mint csak az eszme felvetése és megvalósításának nyomatékos ajánlása. Még a megvalósítás szükségének tüzetes bizonyításával sem foglalkozhattam. Ilyenmű eszmék megvalósításának fontosságát rendesen nem is kell sokáig bizonyítani, feltéve, hogy az eszme igazi közszükségletnek felel meg. Én úgy érzem, hogy ily etikai oktatásra, amilyent az előbbieken jeleztem, nagy szükségünk van. Ha az én érzésem sokak érzésével megegyezik — és remélem, hogy megegyezik, — akkor minden bizonyítgatás felesleges: az eszme helyes, az eszme megért a megvalósulásra. Ha pedig nem egyeznék meg mások, azaz sokak érzésével, akkor a bizonyítás úgyszólván hiábavaló. Az eszme akkor nem felel meg közszükségletnek. Az eszme csak egyéni ábránd, hiú álom volt. Megvalósulásra nem méltó.

¹ Tudvalevőleg Kant «Die Metaphysik der Sitten»-jében van egy «Bruchstück eines moralischen Katechismus» című részlet, azonkívül szó van Rinktől kiadott «Pädagogik»-jában is egy «Katechismus des Rechts»-szükségességéről.

Ezt az álmodást sem fogja talán senkisésem rossz néven venni tőlem.

A politikus álmodik egy hatalmas magyarságról, a nemzetgazda egy gazdagabb magyarságról, mi pedagógusok miről is álmodhatnánk szívesebben, mint egy erkölcsösebb, egy nemesebb, egy lelkiismeretesebb magyarságról. Nem vagyok annyira a pedagógiai álmok országában járó ember, hogy azt higgyem, hogy az etika tanítása egymagában erkölcsösebbé, nemesebbé, lelkiismeretesebbé fogja tenni nemzetünket, de hogy a nemzetnevelés ez erkölcsi részének egyik hathatós eszközévé lehet, az meggyőződésem. Boldog volnék, ha sikerülne ezt a tisztelt Pædagogiai Társaság meggyőződésévé is tennem.

WALDAPFEL JÁNOS.

A BÉKÉRE VALÓ ÁTMENET NEVELÉSÜGYI KÉRDÉSEI.

— Előadás a Magyar Pædagogiai Társaságban 1917 okt. 20-án. —

A *Magyar Pædagogia* 1917: 377—382. lapjain ugyane címmel annak a szükségletnek adtam hangot, hogy a nevelésügyi irodalom mindenekelőtt azokkal a kérdésekkel foglalkozzék, amelyek a nemzeti állapotának a szemléléséből s a kívánatos alakulás feltételeinek a megfontolásából állanak elénk. Ott e kérdések részletezésétől tartózkodtam. Eféle tárgyalások megindítása céljából azonban még sem elég a szükséglet hangoztatása, ezért a következőkben fejtegetés nélkül, valamint anélkül, hogy a tárgyat ki tudnám meríteni, előadom a nevelésügy átmeneti kérdéseinek néhány csoportját.

Arra nem kell sok szót vesztegetnem, hogy a nevelés kérdései voltaképpen mindig átmenetiek. A nevelők ugyanis mindig, egyénre és nemzetre tekintve egyaránt azt tartoznak nézni: milyen a helyzet most és milyenné szeretnék tenni. Minden nevelőnek, annál inkább az elmélkedő nevelőnek, igazi jellemvonása sohasem a napról-napra, gondolat nélkül való élés; mindig eszmének, valami megvalósítandónak kell a szeme előtt állania s ezért a nevelő a meglévőt mindenkor átmenetnek tartja valami jobb felé, számára nincs megállás. Ebből következik — s ezt eleve ki kell jelentenem —, hogy a nevelésnek ma ú. n. átmeneti kérdéseiről szólva, egyáltalában nem gondolok semmiféle külön «átmeneti» szervezetre; hanem csak arra, hogy akiknek a nevelésügy intézése a hivatásuk, azok gondosan vegyék számba a most felmerülő feladatokat és a jövőbe nézve oldják meg. Nekünk pedig, akik a nevelés aprólékos munkáját végezzük, kötelességünk rámutatnunk arra, ami szemlélődéseink közben előtűnt megvilágosodott s ezzel megtennünk a magunkét avégre, hogy a ne-